

A világ lett szegényebb

Meghalt Szergej Obarcov, a bábjátékos, a nagy orosz humanista. Az Emlékezet lépcsőfokain című memoárkötetéből idézünk részletet. Gyermekbarátnak, pedagógusnak, esztétikai gondolkodónak is a legkiválóbbak közül való volt. 91 évet élt.

Nagyon sok levelet kapok. Túláságosan is sokat. Minden bizonnal azért, mert a fizimiskám túláságosan gyakran látható a televízió képernyőjén. Én nem tehetek erről. Magától történik így a dolog. Felveszik a televízió számára az előadásainkat, az adás előtt elkerülhetetlenül mondanom kell néhány bevezető szót. Az *Állatok világában* című sorozatban is többször szerepeltem, meséltem erről, arról, mert nagyon szeretem a kutyákat, halakat, galambokat, kanárikat. Még a békákat is szeretem. Meg aztán az is előfordul, hogy valakinek a jubileumát ünneplik, téged is meghívna rá, abban is láthatnak. Mind ebből kerekedik ki aztán a sok.

És egy embernek, akinek a fizimiskája gyakran szerepel a képernyőn, annak okvetlenül írjak. Különösképpen a színészeknek és színésznőknek. Mert a hivatásuk, hogy úgy mondjam, olyan „bensőséges”, és az embereknek gyakran van szükségük rá, hogy kiöntsék valakinek a szívüket, hogy megtanácskozzanak valakivel valami őket nyugtalanító kérdést. A felnőtteknek is és a kamaszoknak is kell ez.

„Kérem a mamámat, hogy vegyen nekem egy kutyát, de nem akar. Kérem, írjon neki, magára biztosan hallgatni fog.”

„A gyerekek azt mondják, hogy a boldogság az a jólét. De én azt mondom, hogy a boldogság a küzdelemben rejlik. Írja meg, kinek van igaza.”

„Mit tegyek? A lányom férje iszik, és legmocskosabban káromkodik a gyerek füle hallatára, én pedig nem tudok elmenni tőlük. Nem tudok élni a kisunokám nélkül.”

„Kérem, írja meg, hogy az énekesnő Obarcova az ön lánya-e? Fogadtunk rá. Én azt mondom, hogy az ön lánya.”

„A papától kaptam ajándékba kis díszhalakat, guppikat. Kérem, írja meg, mivel etessem őket, és milyen gyakran kell a vizüket cserélni.”

„Itt küldöm a verseimet. Kérem, jelentesse meg valamelyik folyóiratban.”

Igyekszem válaszolni minden levélre, kivéve a nyilvánvaló grafománokat (mert ilyen is akad elég szép számmal). De megesik, hogy lehetetlen válaszolni rá, kellene, de nem lehet.

Kaptam egy levelet egy kislánytól. Azt írja, hogy felszedett az utcán egy csepp kis macskát, elnevezte Vászkanak, megetette, egy rongydarabra letette aludni, aztán elment az iskolába. Hazajött, és a vízlevezető árokban meglátta a kismacskáját levágott fejjel. Odarohant az anyjához, aki közölte vele, hogy ő tette. „Kinek kell ez a Vászka?”

És a kislány azt írja: „Mit tegyek? Nem szeretem a mamámat.”

Hogy lehetne erre válaszolni, bár a feladó címe ott van a borítékon? Elolvassa a mama, és a kislánynak még rosszabb lesz a helyzete. Pedig a kérdés nagyon fontos. Kell-e valakinek ez a Vászka, vagy sem?

Elmondtam mindezt *Vlagyimir Ritcsenkov* filmrendezőnek, és úgy döntöttünk, hogy egy filmmel válaszolunk. Kell-e az embereknek az állatokkal való barátság? A gyerekeknek és a felnőtteknek?

A televízióban beszámoltam a nézőknek erről a levélről. Csak azt mondtam, hogy egy kislány írta nekem ezt a levelet a kismacskáról. Azért, hogy ha a kislány anyja meglátja a filmet, ne verje meg a lányát. (Most, ha meg is sejti, hogy róla volt szó, azt hiszem, már a kislány is mama lett azóta.)

Elmondtam a tévénézőknek e gyermektragédia történetét, és kértem, írják meg nekem, ki milyen állatot tart, miért szeretik őket, és hogy írják meg, milyen eseteket tudnak, amikor állatokkal kegyetlenkedtek, és mit gondolnak erről.

Négyezer levelet kaptunk. Ritcsenkovval együtt elolvastuk mind a négyezret, témák szerint szétválogattuk őket, és meghatároztuk azokat a címeket, ahova el kell mennie a forgatócsoportnak, hogy filmre vegyék azokat az embereket, akik írtak nekünk. Sokáig utaztunk és filmeztünk. Kérdéseket tettünk fel különböző embereknek, és azok egyenest a kamerába nézve rögtön válaszoltak rá.

Temérdek roppant érdekes monológhoz jutottunk. Irodalmilag gyakran eléggé akadoztak, néha nem is igazán jól fésült szöveget kaptunk, de mindig abszolút őszintét és igazat. Nagyon gyakran a beszélők mellett ott láthattuk a kedvenceiket is.

Egy asszony az erdőben, az árokban talált egy kis jávorszarvast, felnevelte, szép nagy nőtény jávorszarvas lett belőle. Laszocskának hívják.

„Mennyit sírtam, amíg felneveltem. (Ott áll mellette a jókora jávorszarvas, és puha ajkával böködi gazdasszonya vállát.) Előfordult, hogy elment az erdőbe, azt gondoltam, hogy eltévedt, errefele olyan mély gödrök akadnak, vízzel telik, két méter mélyek, mindig azt hiszem, belefulladás. (A jávorszarvas fülét billegeti, mintha hallgatná.)

Vonszalom, tiszta erőből vonszalom ki a bokrok közül. Sírok és átkozódok minden alkalommal, de hát olyan kicsi, ugyan hogyan érthetné meg. Egész kis butus még, semmit sem ért az egészből. (A jávorszarvas egyenest belenéz a kamerába, aztán elfordítja a fejét, és megint a gazdasszonyára tekint.) Hát így nőtt fel nálunk Laszocska, kedves, nagy és szófogadó. Roppant okos. (A jávorszarvas egész közel megy gazdasszonyához és egyre csak a vállát böködi.) Kedves kis Laszocskám!”

A pszkovi kerület egy falujában vettük fel ezt a jelenetet, a kolhozparasztasszonyt, Vera Alekszandrovna Puskinának hívják.

Hát kérdezzék meg Vera Alekszandrovnát, kell-e neki Laszocska, vagy sem.

Szoba, egy régi leningrádi házban. Karosszékekben egy öreg asszony ül, térdén kiskutyát tart, és halkán mesél a nézőknek (mert hozzám beszél, és nem a felvevőgép mögött állok). Arról, hogy ez a kiskutya a barátja, és minden gondolatát megosztja vele.

Amikor Varvara Dmitrijevna Csernyahovszkaja lemegy az utcára a kutyával sétálni, gyakran hall ilyeneket a járókelőktől: „Inkább az unokáját sétáltatná.” „Kutyás hölgy.” És nem tudják, hogy ez a „kutyás hölgy” az egész első világháborút, tizenkilenc esztendőskorában, ápolónővérként dolgozta végig tábori kórházakban, és a második világháborúban a nagy honvédő háborúban... „Kimentem a frontra harcolni. Öt évet töltöttem a fronton, a győzelem után Berlinből jöttem vissza, és megint elmentem dolgozni. Öt esztendővel később egy év alatt vesztettem el férjemet és egyetlen drága fiamat. Haláluk után teljesen magamra maradtam. És akkor hoztak nekem egy szerencsétlen, elhagyott kis kutyát. És én természetesen befogadtam, és mérhetetlenül örülök annak, hogy magamhoz vettem. Megszépíti magányomat, és nagyon sok örömet szerez nekem. Megvigasztal életem nehéz, szomorú pillanataiban. Megért engem. Mindig szeretettel, kedvességgel fogad, igyekszik mellettem maradni, és úgy érzem, mindent megért, ami engem bánt. Ha beszélni tudna, bizonyára sok kedveset, szépet mondana nekem.”

Hát kinek kell az ő kiskutyája? Neki. Mérhetetlenül szüksége van rá.

Van egy románc, nem tudom ki írta, a *Felkel a hajnal*. Azután született, hogy Csehov *Sirály*-a olyan nagy sikert aratott a Művész Színházban. A románcban megismétlődik a darab cselekménye. Ebben a románcban néhány sor így szól:

Mi ez? Lövés! Nincs már sirály!

A nád közé hull haldokolva.

Egy jöttment vadász volt a gyilkos,

Ki könnyű szívvel továbbállt nyomba.

Egy hitvány ember – „egy jöttment vadász” – az utcán jártában éppígy lelőtt egy kutyát. És „könnyű szívvel továbbállt”. Csak nem a hegyek közé ment, hanem Omszk utcáin tűnt el.

A kutyát minden gyerek szerette abban a házban, ahol élt. Onnan kaptuk a levelet is. Nagyon nehéz volt a felvételt elkészíteni, és fájt a szívünk, amikor montíroztuk, és a film nézői is sírnak, mert a vásznonról egyenest a nézőtérre tekintenek le a gyerekek, és sírás fojtogatja szavukat. Nem akarnak sírni, de az álluk reszket. „Amikor hazajöttünk a felvételről, Valja néni azt mondta, hogy Gömböc megsebesült. Elmentem a ház mögé.” A kislány nem tudott tovább beszélni, egy kislány folytatja: „...Előzőleg megmentett engem. Az is május elsején történt. A gyerekekkel lementünk fürödni a tóra. A mamától nem kértünk engedélyt rá. Én még nem tudtam úszni. Elsőnek mentem be a vízbe. A homok beszakadt alattam, és egy gödörbe zuhantam. Kiabáltam, fuldokoltam. És akkor Gömböc odaúszott hozzám. Megkapaszkodtam a bundájában, és kivonszolt. Amikor megláttam, hogy Gömböc megsebesült...” Ő se tudott tovább beszélni. Aztán beszéltek még más kislányok és kislányok. Beszéltek és sírtak. És egy kislány, a legkisebb, egy szót sem tudott szólalni. Próbálkozott, próbálkozott, de nem sikerült. Csak a szemét törölgette.

Gömböc elpusztult. Hát kinek kell ez a Gömböc?

A gyerekeknek. Elmondhatatlanul kell nekik. Ez a jók tragédiája. Pedig az embernek jónak kell lennie. Mert különben a többiek nem tudnak élni.

Egy alkalommal valahogy elbeszélgettem erről a témáról egy vizsgálóbíróval, és azt mondta nekem, hogy náluk a börtönben ül három fiatal bűnöző, akikben – véleménye szerint – a kegyetlenség pontosan az állatok kínzásából fejlődött ki, és végül is ez vezette a bűntett elkövetéséhez.

Ritcsenkovval együtt bementünk a zárkájukba, és megkérdeztük: „Így történt ez magukkal?” Azt felelték rá: „Így.” Megkérdeztük tőlük: „Elmondanák ezt a mozinézőknek, hogy mások ne induljanak el a maguk útján?” Azt felelték rá: „Elmondhatjuk.”

És nyugodtan, mintha semmi különös nem lenne ebben, a vásznonról egyenest a nézők szemébe nézve beszéltek.

Az egyik: „Kínoztam az állatokat. Tetszett nekem, szerettem, amikor... hát szóval, amikor vonyítanak, amikor ömlik belőlük a vér. Szerettem összefogdosni a macskákat. Ha elkapok egyet, vagy elvágom a torkát, vagy bedobom a folyóba, és puskából lövöldözök rá.”

A másik: „Odajöttek a fiúk, és azt mondták: Égessük meg a kutyát. És már hozták is a kutyát, megkötötték, vödörből leöntötték benzinnel, meggyújtották, és elégett.”

Harmadik: „Szerettünk kijárni a temetőbe, egész közel volt hozzánk, csak át kellett mászni a kerítésen, máris a temetőben voltunk. Szerettük elkapni a macskát, odakötöttük a keresztre, mintha felfeszítenénk. Aztán csúzliból lövöldöztünk rá, kivertük a szemét, meg hát ki hol találta el. Ez nagyon tetszett nekünk.”

Aztán megint az első fogoly vette át a szót: „Összevertem egy embert, aztán börtönbe kerültem érte.”

Gyermekkortól kezdve nevelődik ki a kegyetlenség és a sajnálat is.

Azért határoztam úgy, hogy megírom ezt a lépcsőfokot, mert nemrégiben ért véget egy bírói eljárás, amelyben elítéltek három fiatal, de már teljesen felnőtt embert, akik Vidno városában elloptak egy bernáthegeyi kutyát, és zsebkéssel elevenen megnyúzták, hogy a bundájából sapkát csináljanak. Meg vagyok győződve, hogy bármelyikük könnyedén megölne vagy nyomorékká tenne egy embert. A börtönnel megbüntethetik őket, és megfélemlítve talán óvakodnak megismételni azt, amit tettek, de kigyógyítani nem lehet őket. Bennük elsorvadt a sajnálat érzése, és ez gyógyíthatatlan.

Hát erről a jóra való nevelésről csináltunk mi filmet Ritcsenkovval.

Szergej Obrazcov: Az emlékezet lépcsőfokain. Európa Könyvkiadó, Budapest, 1988. Fordította: Nikodémusz Elli
